

Vurgoudhaan bij de Klotputten in Eindhoven,
1 maart 2025 (Wim Deeben)

Waar zijn in de winter Vuurgoudhanen in de Kempen te vinden?

Rob Aarts

Tussen giganten als Oehoes, Kraanvogels en Zeearenden verdient ook de Vuurgoudhaan als minivogeltje eens onze aandacht, vind ik. Hoe klein ze ook zijn, ze kijken je woest aan met die prachtige kruin en dreigende witte wenkbrauwstreep.

Dit artikel bevat een beschouwing uit de literatuur over de verspreiding van de Vuurgoudhaan, aangevuld met een klein eigen onderzoek dat zich richt op de vraag: waar bevinden de Vuurgoudhanen zich in de Kempen in de winter?

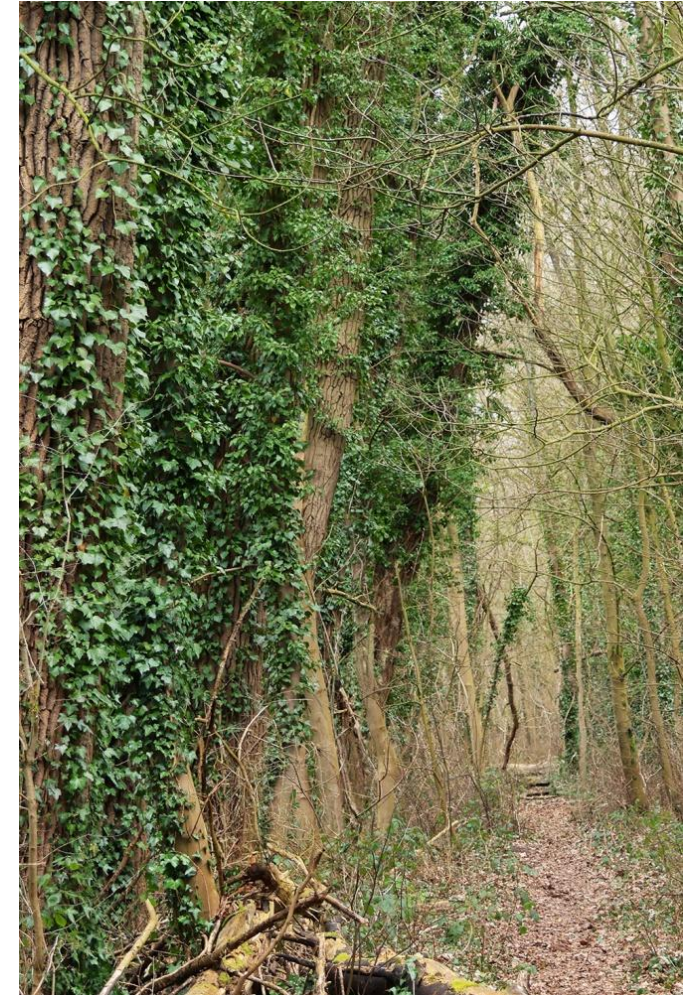
Vuurgoudhaan in de Heikant, Veldhoven, 2 februari 2025 (Ludy Aarts).

Beschouwing uit de literatuur

In Limosa vind je een uitstekend en zeer lezenswaardig [artikel](#) van de hand van Fred Hustings (20027) over de historie van de uitbreiding van de Vuurgoudhaan in Nederland als broedvogel. Wat opvalt is dat met name in Zuid-Limburg de broedhabitat afwijkt van die in de rest van Nederland. In andere delen van Nederland bestaat deze broedhabitat voornamelijk uit sparren. In Zuid-Limburg maakt de Vuurgoudhaan ook gebruik van loofbomen met sterke begroeiing van *Hedera helix* (klimop, een autochtone klimplant in Nederland). In zuidelijkere broedgebieden als Eifel en Ardennen is dat niet vreemd. In de rest van Nederland komt dit in ieder geval veel minder voor.

Ik trof overigens in 1980 een broedgeval aan in een met *Hedera* begroeide boom in Landgoed de Utrecht, waar geen spar te vinden was. Tijdens de eerste Kempen Big Day in 2022 troffen wij een territorium aan in bomen met sterke *Hedera* begroeiing langs het Boswegje in Veldhoven, een van de bezochte onderzoeksplekken. Ook een habitat zonder een enkele spar. Al enkele jaren op rij is een *Hedera* Vuurgoudhaan

territorium te vinden in Halfmijl te Veldhoven. Ook zonder een enkele spar.

Bomen met *Hedera* in De Geelders, 14 maart 2025 (Ludy Aarts).

Veel sparrenbos is verloren gegaan of gaat nog verloren door enerzijds droogte en ziekte en anderzijds overdadige nattigheid. In veel natuurgebieden op de zandgronden is en wordt veel naaldhout en dus ook spar vervangen door autochtoon loofhout.

Vuurgoudhaan in Valkenswaard, 23 januari 2024 (Roel Verbraak).

Volgens de [Sovon-informatie](#) namen de aantallen Vuurgoudhanen tot rond 2000 toe, waarna tot 2013 een scherpe daling van de index van 30% optrad. Te wijten aan de omvorming van naald- naar loofhout is de gebruikelijke hypothese. Na 2013 zien we de aantallen en dus de index weer toenemen. Sovon stelt dat zachte winters kunnen verklaren waardoor dit verschijnsel optreedt.

De vraag is nu hoe het verdwijnen van broedhabitat als negatieve ontwikkeling zich verhoudt tot de zachtere winters als

positieve ontwikkeling. Zou het zo kunnen zijn, dat de Vuurgoudhanen hun broedhabitat in de Kempen verplaatsen van sparrenbos naar loofbos met *Hedera* of mogelijk andere wintergroene vegetatie?

Interessant is trouwens de discrepantie tussen de habitatbeschrijving in Lars Svenssons' Vogelgids en het kennelijke belang van naaldbos in Nederland. In Svenssons' Vogelgids bestaat die broedhabitat vooral uit loof- en gemengd bos met in dit laatste een groot aandeel loofhout. Dat geldt ook voor de biotoop beschrijving uit de Atlas van Europese Vogels van Voous (1960).

De vraag is dus of dat naaldbos als broedhabitat wel zo belangrijk is. Ik vermoed van niet. In Nederland, België en Midden-Europa is naaldbos geen natuurlijke broedhabitat voor de Vuurgoudhaan. Oorspronkelijke naaldbossen vinden we in boreale noordelijke streken en vormen daar de Taiga. Daar leven geen Vuurgoudhanen en de verspreiding van de soort kan dus niet vanuit de noordelijke Taiga hebben plaats gevonden. Vermoedelijk vormen dus de autochtone midden Europese loof- en gemengde bossen de oorspronkelijke broedhabitat, en heeft de soort zich door de enorme naaldbosaanplant in Europa en Nederland (en de Kempen) weten aan te passen aan deze mogelijk tijdelijke habitat.

Volgens Sovon zijn in het oosten tijdens de winter Vuurgoudhaantjes in de broedgebieden 'met een lampje te vinden', terwijl in het westen, waar veel minder Vuurgoudhaantjes broeden, de aantallen veel ruimer zijn. Bekend is dat Vuurgoudhanen korte afstand trekkers zijn. Betekent dit dan dat de oostelijke populaties, dus ook die uit de Kempen, richting het westen vertrekken omdat daar mogelijk meer voedsel te vinden is, of omdat ze gewoon stoppen met de trek omdat ze niet anders kunnen gezien hun energiehuishouding en relatief grote voedselbehoefte? En zijn er ook Vuurgoudhanen te vinden uit midden Europese populaties? Of blijven die hier bijvoorbeeld in de Kempen hangen?

Vuurgoudhaan op de Heezerheide bij Aalst, 4 januari 2025 (Marc Koetse).

Werkwijze

Om meer licht uit dat lampje te krijgen heb ik een klein onderzoekje gedaan naar het voorkomen in de winter van Vuurgoudhanen in de Kempen in *Hedera* vegetatie, om vervolgens in het voorjaar te controleren of er in die habitat op diezelfde plaatsen ook broedterritoria aanwezig zijn.

In de maand februari heb ik gekeken en geluisterd bij *Hedera* opstanden van enige omvang tegen bomen groeiend. Vuurgoudhaan op niet al te grote afstand is voor mij hoorbaar met gehoorapparaten. In geen enkel geval was er een roepende Vuurgoudhaan hoorbaar of zichtbaar. Je hoort ze niet en je ziet ze niet, maar ze zijn er wel die kleine duvels, meestal hoog in de begroeiing verscholen tussen dicht *Hedera* gebladerte.

Vuurgoudhaan in De Baest, 10 april 2024 (Rolf Veenhuizen).

Bij negatief resultaat liet ik via de app *BirdSounds Europe* zang en roep van de soort zo kort mogelijk horen. Vuurgoudhanen reageren direct bij het horen van roep of zang. Ze komen onmiddellijk uit de begroeiing naar beneden en beginnen vaak direct te zingen, vrouwtjes zingen echter niet (literatuur). De kans deze te missen is echter klein. Direct na vaststelling van aanwezigheid is gestopt met tapen. Ze blijven nog even aanwezig en zoeken b.v. voedsel alvorens weer in de begroeiing onzichtbaar te verdwijnen.

Ik noteerde bij positief resultaat de coördinaten van de plek, zodat ik voor het onderzoek naar aanwezigheid in het broedseizoen de winterplaatsen makkelijk kan terugvinden.

Verder heb ik random in andersoortige vegetatie gezocht naar Vuurgoudhanen, echter niet in dezelfde mate als in de *Hedera* bomen. Deze resultaten waren negatief, echter in mijn Sovon-plot bij Halfmijl bleek in 3 verschillende territoria in sparren in het voorjaar op dezelfde plaatsen ook in de winter een Vuurgoudhaan aanwezig. Hoe moeilijk kunnen die beesten het maken!

Het lokken van vogels in de broedperiode t.b.v. bijvoorbeeld tellingen wordt overigens niet aanbevolen door Sovon. In dit geval betreft het echter wintervogels. Ook heb ik

tijdens lage temperaturen dit onderzoek niet gedaan. Vuurgoudhanen, Goudhanen en andere kleine vogels moeten voortdurend voedsel zoeken om hun lichaamstemperatuur op peil te houden. Hun relatieve warmte uitstralend oppervlak is veel groter dan dat van grotere soorten. Dodelijke hypothermie 's nachts ligt alleen op de loer als onvoldoende voedsel overdag kan worden ingenomen. Ze kunnen overdag geen uur zonder voedsel. Dan moet er dus niet al te veel worden gevlogen. Ongelofelijk bij een lichaamstemperatuur van 41°C en bv -10°C vorst.

Het is bekend dat de beestjes tegen elkaar slapend de nacht doorbrengen. Ik heb niet de indruk, dat de beestjes van het onderzoek hebben geleden. Ook zijn ze er niet vandoor gegaan. Een kleine herhaling van het onderzoek op een enkele plaats liet dit zien: men was nog steeds aanwezig.

Dat het onderzoek zeker niet aan alle statistische eisen voldoet is mij bekend. Het is bedoeld als eerste voorzichtige aanzet.

Resultaten

In de tabel op de volgende pagina worden de aangetroffen Vuurgoudhanen vermeld.

Tabel 1. Aangetroffen Vuurgoudhanen in februari 2025 in de Kempen (enkele locaties buiten de Kempen). + = Vuurgoudhaan aanwezig.

Plaats	Coördinaten		Locatie	Aanwezigheid Vuurgoudhaan
Veldhoven	51.419433	5.385080	Look	+
Veldhoven	51.417560	5.380363	Look	+
Veldhoven	51.418038	5.375460	Look	+
Veldhoven	51.416024	5.382864	Look	+
Veldhoven	51.415817	5.382899	Look	+
Veldhoven	51.412961	5.378437	Antwerpse baan	+
Veldhoven	51.412694	5.365676	Crematorium boswegje	+ 2 ex, paar?
Veldhoven	51.419001	5.327708	Halfmijl	+
Veldhoven	51.423956	5.337409	Grote vliet/bosvijver	+
Veldhoven	51.250786	5.225490	Look	+
Veldhoven	51.423889	5.347685	Kleine vliet	+
Veldhoven	51.424866	5.355256	Wintelrese dijk	+
Veldhoven	51.424015	5.352436	Kleine vliet	+
Veldhoven	51.413103	5.361195	Zandoerle	+
Veldhoven	51.421098	5.382907	Bij milleniumbos	+
Veldhoven	51.417617	5.354070	Naast camping	+ 2 ex, paar?
Veldhoven	51.418038	5.350919	Terrein naast links naast camping	+
Veldhoven	51.250239	5.225745	Look Ingang bos ambachtslaan	+ 2 ex, paar?
Boxtel	51.553697	5.269656	Brinksdijk/Beerze	+
Eindhoven	51.462991	5.397213	Oude camping EHV Langs Beatrixkanaal	+
Eindhoven Dommeldal/Bokt	51.284953	5.301791	Langs fietspad Dommeldal	Van de 6 locaties 3 positief
Dommeldal/Bokt	51.284500	5.301801	Langs fietspad Dommeldal	+
Dommeldal/Bokt	51.284957	5.301784	Langs fietspad Dommeldal	+
Wintelre	51.430895	5.346477	Wintelre, Kerkheide	+
Wintelre	51.430159	5.347918	Wintelre, Kerkheide	+
Vessem	51.427867	5.276044	Brug over kl. Beerze	+
Middelbeers	51.450794	5.249863	Oude vuilnisberg	+ Foerageerde in braam, wel <i>Hedera</i> op terrein
Vessem	51.251900	5.174024	Den Groote aard	+
Vessem	51.420486	5.309923	Lille, bos langs Hazenloop	+ Vuurgoudhaan in de enige <i>Hedera</i> opstand, Goudhaan ruim in grove den
Liempde/ST Oedenrode	51.589888	5.378838	Geelders	+
Liempde/ST Oedenrode	51.593923	5.373438	Geelders	+
Liempde/ST Oedenrode	51.593388	5.390293	Geelders	+

Vuurgoudhaan in Veldhoven, 2 februari 2025 (Ludy Aarts).

Habitatkeuze

Tot mijn verbazing bleken op het terrein van de kinderboerderij in de wijk Het Look zeker 5 Vuurgoudhanen in de *Hedera* te verblijven.

Hedera vegetaties zijn uitiem geschikt als winterverblijf voor Vuurgoudhanen en andere kleine vogels. Het bladerdek biedt veel bescherming tegen wind en regen. Ook bieden *Hedera* bladen bescherming tegen afkoeling in de koude nachten.

Niet iedere begroeiing met *Hedera* leverde echter resultaat op, want dan zou het wemelen van de Vuurgoudhanen. Het lijkt erop dat de begroeiing een relatie moet hebben met bos in de directe omgeving. Geïsoleerde opstanden leveren geen resultaat op. De begroeiing moet een zekere omvang bezitten en rondom de bomen moet ook een zeker volume aan begroeiing aanwezig zijn.

Bijzonderheden

Tot mijn grote ergernis is bij twee rijk met *Hedera* begroeide bomen de hoofdstam van de *Hedera* vermoedelijk door de Gemeente doorgezaagd. *Net op die plek bevond zich een Vuurgoudhaan!* Daar doe je het dus voor. Er wordt navraag gedaan naar de gang van zaken. Ik ken de smoes al: veiligheid.

Vuurgoudhaan in Budel-Dorplein, 9 maart 2024 (Hennie Lammers).

Conclusies

Terug naar de vraag 'Waar blijven Vuurgoudhanen in de Kempen in de winter?'. In ieder geval, om voorzichtig te concluderen: ook in specifieke *Hedera* vegetaties.

Waar zouden die Vuurgoudhanen toch vandaan komen, standvogels of toch wintergasten uit het oosten? En ik ben zeer benieuwd of ik in het voorjaar broedgevallen kan optekenen in de onderzochte locaties. Dat zou toch heel mooi zijn. ■

